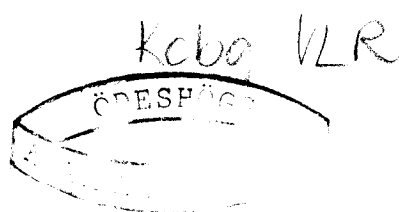

Svanshals

Materialet insamlat av Roland Hagberg

2002-02-19

I socknen fanns fyra säterier, Kyleberg, Renstad, Glänås och Valla.

Svanshals socken:

1. Kyleberg, som förr hetat Berga och består av 3 H Frälsesäteri. Under säteriet hör 3 1/2 frälshehemman, en mjölkvarn med 2 par stenar och en enbladig såg.

Till år 1650 ägdes säteriet av landshövdingen Hans Kyle, av vilken det fått sitt nuvarande namn.

2. Renstad, 3 1/2 frälsesäteri, varunder brukas 1 H Fr Svartkälla. På ägora är en väderkvarn och 13 torp.

Under säteriet hör 10 bondehemman i och utom socknen.

Hovintendenten Zackarias Reenberg förvärvade år 1680 säterifrihet åt denna egendom och förändrade dess namn till det som nu brukas. Två hemman hette Kälkestad och Åks ?.

3. Glänås, 1 H, berustat säteri.

4 Valla, 1 3/4 H, berustat säteri.

Peter von Gissler tjänstgjorde under Karl XI och Karl XII.

Erik Pederson Rauchman, Ingvaldstorp, död 1676 vid Lund.

Måns Persson Rosensvärd, adlad 1653, död 1677 Millingstorp

Godsägare Wulf Widegren är född 1904, död 1998, och tillhör släkten Rauchman vars vapensköld finns i Röks kyrka sedan 1700-talet. Valla säteri har varit i släktens ägo sedan 1600-talet. Storheten finns bevarad i den yttre omgivningen. Wulf Widegren tillträdde gården år 1932 då penningkrisen nådde sin kulmen.

Mangårdsbyggnaden brann ner på 1800-talet. Den nuvarande byggdes på 1850-talet. Parken har sin särskilda historia. Där finns alla trädslag som växer i södra Sverige representerade.

De planterades av Wulf Widegrens morfar på 1860-talet. För varje träd som planterades gjordes anteckningar i en liten bok, där även datum noterades. Det har varit möjligt att följa varje träd i parken genom dessa anteckningar.

Kyleberg

Kyleberg hette ursprungligen Berga och omtalas 1313.

Berga by i Svanshals socken bestod i början av 1500-talet av tre mantal frälse. Två gårdar ägdes av familjen Bonde, den tredje av familjen Lejonhuvud. Genom äktenskap mellan Märta Bonde och riksrådet Lindorm Ribbing övergick de två gårdarna till den senares familj. År 1654 upphöjdes sonen Peder Ribbing, riksråd och guvernör, i friherreligt stånd med namnet Ribbing av Zernava. Ett säteri upprättades omkring 1650 på de två Bergahemmanen, som gavs namnet **Ribbingsberga**.

Ungefär samtidigt, bildat före 1632, hade också den tredje gården bebyggts till säteri av dess dåvarande ägare landshövding Hans Kyle från 1640.

I. Landshövding Hans Kyle, född 1602 död 2 februari 1659, köpte gården Berga, vilken han gav namnet Kyleberg. "Han var page hos konung Gustav II Adolf, hovjunkare hos densamme, blev överstelöjtnant, introducerades 1625 å ättens vägnar under Nr 5, överste för Österbottens regemente till fot 1631., landshövding över södra prosteriet i Österbotten 1642, tillika landshövding över Uleåborg och det norra prosteriet 1648, avsked 1650. Ligger begravnen i Rasbo kyrka, Elfgårde i Upland"(Enligt svenska adelns ättetavlor)

Troligen var han efter avskedet bosatt på Kyleberg.

Landshövding Kyle var gift tre gånger.

1) med friherrinnan Wendela Skytte av Dunderhoff, som på sin tid ansågs för det lärdaste fruntimmer, förstod grekiska, talade latin, tyska och franska. född 1608 och död i pesten 18 augusti 1629 i Stralsund.

2) med Elisabeth Catharina von der Lycke, med vilken han hade 8 barn. Hon lät lägga sig av landshövding Erik Åkesson Soop och blev skild från Kyle 1651 och dömd att böta 80 daler silvermynt samt Soop till 1.000 daler silvermynt samt dömd till landsflykt men fick 10 december 1653 tillstånd att vistas på sitt gods i Värmland utan att få resa kring i landet. De gifte sig i hemlighet.

3) med Maria Ribbing.

Ätten Kyle härstammar från Tyskland och har förmodligen inkommit till Sverige med kung Albrekt av Mecklenburg.

Ätten har två korslagda röda horn i blått fält i sitt vapen. Ätten är nu utdöd i Sverige.

II. Gården ärvdes av Catharina Kyle född 1642 - död 1699, tillika ägare till Karstorp i Klockrike, gift med majoren Mårten Crusenbjörn. Catharina Kyle var gift två gånger. Först med major Mårten Crusenbjörn, från vilken hon blev skild 1669 på grund bl a av hans dåliga finanser. Crusenbjörn lyckades på 10 år grundligt skuldsätta sin frus egendom, vilken måste pantförskrivas.

Hon lyckades icke blott skaffa medel att lösa sin egen arvejord utan även köpa Ribbingsberga och det närbelägna Stora Kullen m fl gårdar. År 1680 fråntogs fru Kyle, hon behöll sitt flicknamn, gårdens sätesfrihet på grund av bristfällig brukning. År 1682 har hon tydligen skaffat en skicklig brukare för hon återfick den förlorade förmånen. Hon gifte sedan om sig med landshövdingen i Östergötland friherre, Lars Eldstierna. Sammanslagningen av de två säterierna till ett enda blev bestående för framtiden, och efter släkten Kyle fick gården namnet Kyleberg, Eldstierna-Kyle synes aldrig ha bebott Kyleberg. Trots reduktionen fick Catharina Kyle behålla Kyleberg,

III som ärvdes av hennes son i första giftet, sedermera överste Adolf Johan Crusebjörn till Karstorp och Klockrike. Han var kammarpage, kunglig hovjunkare 1686, löjtnant vid Drabanterna 1693, överstelöjtnant vid Östgöta Kavalleriregemente 1700, överstes avsked 1701, död 15 mars 1703.

Gift 1) med friherrinnan Märta Kurck, dotter till landshövding Kurck,

2) med friherrinnan Beata Rosenhane, dotter till landshövding friherre Axel Rosenhane.

IV. Vid dennes död 1703 övergår Kyleberg till hans kusin Hedvig Margaretha von der Pahlen, född 1672, som innehade gården till sin död 1755 och utökade den avsevärt.

Landshövding Kyles dotter Elsa, född 1666, gift med överste Bogislaus von der Pahlen, med egendomar i Estland. Margaretha var deras dotter. Hon var dotterdotter till Hans Kyle.

Margaretha von der Pahlen hade varit hovfröken hos drottning Ulrika Eleonora under lång tid. År 1726 bodde hon på gården. Hon var mycket driftig.

Fröken von der Pahlen avled 9 juni 1755 på Kyleberg, 83 år gammal. Fastigheten var upptecknad till 9,5 mantal.

Fröken Elsa Christina von Zedlitz bodde på Kyleberg under 1750-talet.

V. Margaretha von der Pahlen testamenterade Kyleberg till sin systerdotter Magdelon Hedvig von Böhnen, död 1816, gift med ryttmästare Johan Jacob Boij till Kyleberg och Glänås, född 1716 - död 1796. Han var lång tid ryttmästare i franska armén. Gården sköttes av frun.

VI. År 1791 överlämnades gården till sonen major Adolf Fredrik Boij till Kyleberg och Glänås, född 1755 - död 1816, i Vadstena.

Han blev underofficer i Östgöta kavalleriregemente, fänrik vid Enkedrottningens Lifregemente 1772, löjtnant där 1778, kapten 1788, avsked 1802.

Graven finns på Svanshals kyrkogård.

VII. Hans änka Ulrika Bergenstråle var ägare av säteriet till hon 1831 sålde godset till sin dotter Carolina Lovisa Boij och måg generalmajor och landshövding Gillis Edenhielm, född 1778 - död 1862. Köpeskillingen var 43.000 R. banco. Dessa sålde 1831 hälften av egendomen till överste baron Gustaf Adolf Flemming, som bodde på Kyleberg som delägare. Han dog år 1848.

År 1833 uppfördes ny huvudbyggnad. Virke togs från ouppodlade områden kring Tåkern. 1833 General Gillis Edenhielm bygger **Kylebergs corps de logi** helt i trä. Godsägare Axel Dickson bygger om huset år 1850. Det restaureras 1918 och 1932. Greve AF Cronstedt erhåller tillstånd riva huset före 1 april 1952. Huset innehåller 26 stora rum och går ej att hålla i ordning med nuvarande kostnader.

"Du bor bra PYYK." "Ja, ett lysande elände."

General Edenhielm tjänstgjorde i kriget i Pommern samt emot fransoserna och blev fången vid Yckermynde, blev bleserad i Leipzig 1813 i armen, kommendant i Göteborg, generalmajor 1830, avsked 1834, vice landshövding i Göteborg och Bohuslän, Riddare av Karl XIII:s orden, avsked 1843.

Med general Edenhielm utdog ätten år 1862.

Under åren 1842 - 1844 sänktes sjön Tåkern 1.7 meter.

VIII. År 1850 såldes Kyleberg för 80.000 R:bcu till godsägaren och riksdagsmannen Axel Dickson, född 1826, tillhörande en från Skottland invandrad släkt. Med honom kom skotskt lantbruksbefäl och nya idéer att driva jordbruket. Herrgårdsbyggnaden byggdes om till att bli ett träslott med tinnar och torn. Han gjorde Kyleberg till en mönsterjordbruk.

Han var gift med

1) Charlotte W Dudzon, död 1860,

2) med miss Austin, född i Brittish Guyana, Syd Amerika. dotter till en hög engelsk kolonialtjänsteman.

Åren 1850 - 1879 anlägges **Kylebergs allé** med lindar och kastanjer. Ekonomibyggnader, stallar, magasin och logar bygges om och en ny modern smedja uppbygges. Godsägaren byggde arbetarebostäder och bekostade ett skolhus för gårdens barn och socknen höll med lärare.

. En av de märkligaste skoldonationerna i Vadstena är den som kammarherre Dickson står som grundare för. Till minne av sin hustru donerade han 20.0000:- riksdaler för en skola i Vadstena och för att säkra driften utgick årligen avkastningen av 600 kubikfot korn. Detta var

av ett avsevärt värde, och 1955 löste ägaren till Kyleberg denna inteckning med 75.000:- kronor.

Skolan kallas i donationsbrevet "en uppfostringsanstalt för fattiga och värlösa flickor, vilkas föräldrar avlidit eller äro oförmögna att giva dem behövlig fostran." Skolan upphörde 1918, men Dicksonska stiftelsen finns alltjämt. (Gunnar Sträng)

Dickson sökte skapa ett mönsterjordbruk. Ny ladugård uppfördes för kor och oxar. Stall, växthus, inspektorsbostad, smedja, orangeri, snickareverkstad, trädgårdsmästarebostad, arbetarebostäder, spannmålsmagasin, loge, kvarn osv, osv. Ekonomibyggnaderna uppfördes i tegel från eget tegelbruk. Leran togs från mejeriängen och tegelbruket låg i sydvästra hörnet av Lorby gårde. Kalkugnar anlades vid Tåkern.

Hela Kyleberg täckdikades från 1853 med rör.

Betesmarkerna utmed Lorån samt på nyvunnen Tåkernmark förbättrades. Skog planterades även längs Tåkern.

Inköp skedda av närliggande hemman och ägobyten skedde, så Lorån kunde uppdämmas för att behärska vattenflödet torrår.

År 1868 inköptes en ångplog, som drogs av en ångmaskin. Stenar togs bort från marken och krossades till makadam för vägreparationer. Ångplogen användes i 13 år, ett underverk enligt många.

Alléer anlades och vägarna förbättrades.

Krigsåret 1879 förlorade Dickson sin förmögenhet.

1879 **Godsägare Axel Dickson måste sälja Kylebergs gård**, som han drivit fram till ett mönsterjordbruk. Dickson hade engagerat sig i landets industrialiseringsprocess.

Spekulationerna blev för stora och allt gick överstyr och banker och järnvägsbolag gick i konkurs, när säkerheterna inte höll. Han och frun drog sig tillbaka till gods i Södermanland, där han avled år 1899.

IX År 1881 såldes gården till f d ryttmästaren G A Fouché d'Ótrante.

X. År 1884 bytte underlöjtnant greve C Reventlov från Skåne till sig Kyleberg mot en anseilig penningssumma. Han var född 1840 på Laaland. Han var gift med grevinnan Theresita Sparre. Tenom användande av konstgödsel fick han mycket goda skördar.

XI. År 1894 såldes gården till länsgreven C E Reventliv från Danmark, vilken aldrig bodde på gården. Arrendatorn herr Arboe byggde mejeri och svinhus.

XII. År 1896 blev godsägare Nils Rosenkvist ägare. Ett vinstgivande jordbruk bedrevs nu på Kyleberg. Ladugårds- och mejerirörelsen utvecklades. Storpipig herrgårdsost tillverkades.

XIII. Godset köptes 1903 av ingenjör C G Larsson vid Sandvikens järnverk född 1841 - död 1912. Han var gift med Emilie Louise Pyk från Höganäs.

Ingenjören reparerade upp byggnader samt startade tidsenlig växtföljd.

Nötkreatursstammen förbättrades.

År 1910 blev järnvägslinjen Mjölby - Hästholmen klar och sockerbetsodling startades.

XIV. År 1912 övertog äldste sonen G L:son Pyk, född 1882 - död 1943, som innehade den till 1932. Han var agronom och husdjurskonsulent.

XV. Pyk sålde till fru Bigitta Ghazala född Månsson, vilken efter 2 år dog i barnförlamning. Maken övertog godset. Iraks konsul i Sverige, agronom och civilingenjör Camille Ghazala Bey.

XVI. År 1945 övergick gården till lantmätaren greve Axel Fredrik Cronstedt. Godset består av 480 tunnland öppen jord samt 200 tunnland park.

År 1943 byggdes ny huvudbyggnad.

År 1907 tog Karl Brandt i Särดาลa anställning på Kyleberg hos godsägare C G Pyk och stannade där i 17 år som maskinist, ett pinnhål högre än jordbruksarbetare. När sedan

elkraften infördes kom det på Brandts lott att sköta det maskinella för elkraftförsörjningen på gården. Första årslönen var 290:- kr samt vissa naturaförmåner. År 1907 var det enligt Brandt 20 st anställda fast. I början på 1900-talet bodde ej mindre än 190 personer på gården. Det fanns 18 par hästar, 120 mjölkkor, 80 - 85 ungdjur samt 120 svin. Vid handmejnningen var det 22 mannar, som högg in efter varandra med liarna och de hade lika många upptagare. Det måste ha varit ett rörligt liv under skördetid.

I Grönhäll berättar Brandt att den kloka gumman Mantorpskäringa bodde. Hon hade i hela Östergötland ett stadgat rykte som spåkäring och klok gumma.

En gång blev hon anmäld till sockenprästen för trolldom och signerier. Dåvarande länsman i Ödeshög kom med kusk, helt par hästar och fjärdingsmän för att hämta henne till förhör. Hon fick en barsk tillsägelse att följa med. Hon sade då att hon måste klä om sig först, när hon skulle följa med fint folk.

När hon kom ut och satte sig på vagnen kunde hästarna inte röra sig. Kusken piskade dem och de ansträngde sig så svetten rann men de kom ej ur fläcken.

Renstad

1672 I. Kälkestad gavs under 1600-talet i förläning till Håkan Cederqvist. Denne skaffade säteriprivilegier på Kälkestad. Dessa indrogs 1672.

Karl XI:s hovintendent Zackarias Reenberg erhåller år 1672 Kälkestads biskopshemman samt ytterligare 8 hemman, varav 4 i Svanshals, 1 i V Tollstad, 1 i Harstad och 1 i Väderstad. Genom reduktionen förlorade han en del men förstod att rädda flera gårdar. Han fick på livstid behålla Haningetorp i V. Tollstad samt säkerställde Kälkestad. Efter att ha köpt skattehemmandet fick Reenberg säteriprivilegium på Kälkestad förnyat och säteriet omfattade 2 gårdar Kälkestad samt 3/4 mantal Åhs, vilket tidigare tillhört Riseberga kloster. Privilegierna återupprättades 1684 och det nya säteriet omfattande 3 1/2 mantal fick efter grundläggaren **namnet Reensta.**

År 1686 noteras att "ägaren det härligen bebyggt haver."

Reenberg och efter hans död år 1688 änkan Margareta von Beijer utvidgade godset till sin död 1732. De ägde nu bl a 5 gårdar i Ramstad, 3 i Gottorp och 1 i Hallberga, allt i Svanshals, Bergsgården i Ingvaldstorp samt Knivstorp i Rök, Stora Egbola, halva frälsehemman i Heda och Skrapegården i Ödeshög, Kärrs kronohemman i Svanshals, tre gårdar i Hälleboda och Valla i Rök samt fyra gårdar däribland Frösäng i St Åby. Det var således ett betydande gods, som gick i arv till ende kvarvarande sonen.

II. Sonen Zackarias Reenberg d y död 1756 fick ärva ett ansenligt gods med ansträngd ekonomi. Kronan tog i utmätning Frösäng och Knivstorp.

III. Det Reenbergska jordegodset splittras på många ägare men huvudgården ärvdes av Zackarias Reenbergs dotterson löjtnant Simon von Kothen död 1793.

IV. Svågern major Åke Holst död 1812 samt dennes änka Eva Brita Hvitfeldt död 1834.

V. Släkten Reenberg har gården till 1848.

VI. År 1847 inköpes godset av häradshövding A. Ribbing och friherre Axel Hermelin, vilka ingått i ett konsortium för att kunna övertaga gården. Den senare blir 1848 ensam ägare till sin död år 1915. Baronerna utökade arealen genom utdikning av Tåkern hade sänkts år 1844. Renstad gård hade varit en av de stora vinnarna på sänkning. Han utvann ca 400 tunnland ny åkermark. Han lät gräva kilometerlånga kanaler, som leder vattnet till gårdarna samt till parkens 2 dammar. Baron drömde om att få sänka hela sjön och få se böljande sädesfält där. Redan vid tillträdet till gården hade han planerna klara. Han började systematiskt köpa in gårdar på slätten.

Friherre Hermelin var gift med Eugenia Fjellstedt, dotter till predikanten och missionären Peter Fjellstedt. De fick 8 barn.

På 1880-talet ägde friherre Hermelin 15 gårdar runt sjön. Genom olika kontrakt räknade han med att besitta den smått hisnande arealen av 4.000 tunnland. Sänkningsförespråkarna med Hermelin i spetsen är de stora gårdsägarna, som räknar med stora arealvinster. Sänkningsmotståndarna är hemmansägare, fiskare, småbrukare, torpare samt godsägare Axel Dickson på Kylebrg.

År 1869 kom en ny sjösänkingslag, "som om det är till nytta" kan vara tillämplig på Tåkern.

År 1879 skriver gammelbaron till Kungens befallningshavare och anhöll om att efter uppgjord plan få sänka sjön. Majoriteten av strandägarna var kallsinniga.

Under en period hade Renstad 1.500 tunnland under plogen. Där fanns mejeri berömt för sin helfeta ost och sin skummjölkost. Cirka 300 kor och 3.000 får betade på markerna.

År 1903 ligger förslaget till Tåkerns utplåning klar. Stridens vågor går höga och många blir ovänner för livet. En kuslig spådom: "Med sista droppen kommer också sista slanten att rinna ur barons fickor."

År 1907 fastställde regeringen sänkingsplanen.

En livlig naturskyddsdebatt startar.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker 600.000:- kronor i statsbidrag för projektet.

Väg och vattenbyggnadsstyrelsen avstyrkte 20 januari 1911 lånet.

"Nå baron, hur gick det med sänkningen av Tåkern?"

"Det gick inte, drottningen la sig i och det kallar di naturvård."

Den nu 83-årige baronen Hermelin sålde nu många av sina gårdar runt sjön.

År 1902 berättar sonen Axel Hermelin minnen från sin barndoms Renstad. /5 oxpar och hundra man i arbete på 1500 tunnland.

Vid vårsådden läggs oket på 30 par av gårdens 75 par oxar. Gården består av ca 15 gårdar runt Tåkern. Mycket bra mark hade vunnits vid sjösänkningen 1844. Arbetsstyrkan består av 10 - 12 rättarlag under uppsikt av förvaltaren Frans Svensson och befallningsman Johannes Andersson. Arbetet under den ljusa årstiden började kl halv 5 på morgonen, höll frukost mellan 8 och 9, middag mellan 13 och 14.30. Från kl 17.00 till 17.30 var det aftonvard och så slut på arbetet kl 20 eller 20.30. Dessa långa arbetspass avkortades efterhand.

Emellanåt kom gammelbaronen på besök i sin sovare-vagn. Han hade för vana att göra oanmälda inspektionsbesök. På förmattan hade han startat från Gripenberg eller Traneryd, hans egendomar i Småland. Vagnens egendomliga kontur likande en britschka, som hade flat botten. En läderkur och en koffert bak. En liten läderlucka bakom kuskens nacke fanns för kommunikationer. På kuskbocken satt två lätt krumma ryggar, kusken Samuelsson och en halvliten grindpojke. Pojken hette Ivar Carlsson och var 10 år och han blev med åren sadelmakaremästare i Mjölby. Hans grindpass hade varat från Trehörna kyrka, där hästbyte ägt rum, till Renstad, 36 grindar fanns på denna sträcka, inalles var det 52. Grindpojken villkor var att sköta öppnandet och stängandet av grindarna utan att kusken behövde sakta in hästarnas trav. Dagstaxan var på den tiden 50 öre - för grindpojken blev det en krona extra. Väl framkommen till Renstad byttes sovarevagnen mot en gigg. Turen gick över ägorna sedan hushållerskan Amandea i köket fått sina instruktioner om matsedeln - det skulle vara mat av finmakartyp. Jorden provades, diken inspekterades, åarna kollades. Baron visste precis hur han ville ha det. Då och då tog han sig en promenad och använd sin ekkäpp som pekpinne. Han var en organisatör och affärsman med rykte.

Vid ett tillfälle körde Axel Hermelin under skördetiden rätt igenom ett sädesfält och lät hästen gå som den ville - allt efter vanan. Han kom för nära ett dike och ekipaget välte ner i diket men Axel Hermelin tog sig upp. Han gick till närmaste arbetslag och sade: "Var goa och hjälp upp kräket - han gick ju och ramlade i diket." Så gick han hem.

Vid ett tillfälle då han inspekterade byggandet av bankar mot Tåkern blev jobbarna irriterade över att baronen inte gick därifrån. En av grävorna beslöt sig för att få hem baron, så när han

passerade råkade han träffa Hermelin med en dyblöt tova, så han föll utför banken. Mannen lotsades inget märka utan fortsatte att gräva. "Usch" utbrast baron men fortsatte att vandra på banken, dyig och blöt. Han hade förmodligen tänkt igenom intermezzot, ty nästa dag skickade han till alla ute vid grävningsarbetet en halv kaka bröd och en kvarts kilo os. Efter detta lyckosamma missöde fick banken heta OSTABANKEN. En annan bank var STOCKABANKEN.

(Bibl Accnr 306)

År 1900 fanns de 74 anställda och vidare 90 par oxar och 20 par hästar för att klara gårdens skötsel. Man hade 300 kor och 600 får.

Baron Samuel Axel Hermelin levde 10 januari 1818 - 1915 = 97 år och vilar i Griftekullen på Gripenbergs slott, där han var född som äldste sonen av 8 syskon, fostrad att en gång ta över egendomen. Han fostrades att styra, bestämma och att bli oemotsagd.

Renstads storhetstid inföll nog under baron Axel Hermelins tid. Gården var ett eget litet samhälle med skola, affär, missionshus och ostmejeri, såg och kvarnar.

De olika gårdarna sköttes av rättarlag.

VII. År 1918 sålde släkten Hermelin gården till Albert Gustafsson på Sättra i Rök död 1934.

Gården drevs av sterbhus till 1957.

VIII. Sonen Vilhelm Gustafsson Renstad övertager gården år 1957, nu på 535 hektar åker. År 1947 brann den gamla mangårdsbyggnaden. En ny uppfördes år 1949. Ritningarna uppdrogs till professor Erik Lundberg och arkitekt Arnst Auby i Stockholm att utföra. Som mönster valde man den äldre byggnadsstil, som byggnaden haft före ombyggnaden år 1870. Vid detta tillfälle hade friherre Axel Hermelin låtit bygga till en andra våning, varigenom den karakteristiska lutningen på taket försvunnit.

Envåningsbyggnaden är helt uppförd i tegel och upptager i nedervåningen kapprum och en stor hall, som sträcker sig rakt genom hela huset, matsal, köksavdelning med serveringsrum samt på motsatta sidan av hallen ett stort vardagsrum. Från hallen leder en trappa till andra våningen, som bl a inrymmer gästrum, sovrum, två pojkrum och två flickrum, handkammare, bad- och duschrum. Längs de båda gavlarna löper stora balkonger. I nedre våningen leder fem franska fönster ut till trappan mot parken.

I källarvåningen inrymmer förstuga, en större sal, samt en ekonomiavdelning, bastu med tvättrum mm samt ett brandsäkert arkiv.

IX. Dennes son Måns Renstad övertager gården vid faderns bortgång 1978. Hälften av gården måste säljas vid arvskiftet bl a Kälkestad.

År 1900 fanns det 74 anställda och vidare 90 par oxar och 20 par hästar, 300 kor och 600 får.

År 1918 fanns 59 man anställda och 566 djur varav 49 hästar, 73 oxar och 162 mjölkkor.

1937 De starka men långsamma oxarna slutar att göra tjänst på Renstads gård.

1938 en av de första skördetröskorna i länet kommer till Renstads gård.

1947 brann mangårdsbyggnaden ner till grunden. En ny byggnad uppföres efter ritningar av professor Erik Lundberg år 1949.

De flyglar och magasin som finns på huvudgården uppfördes på 1600-talet medan de flesta ekonomibygnaderna uppfördes på baron Hermelins tid.

År 1952 byggdes egen tork på gården. 4 nya självgående skördetröskor ersatte de gamla. Nu kunde allt arbete göras på hösten.

År 1963 fanns 17 man anställda och 243 djur varav 164 ungdjur, 50 mjölkkor och 29 får.

År 1970 säljes mjölkorna på grund av olönsamhet.

År 1973 Renstad är den största gårdsenheten i Östergötland med 535 hektar som drivs i en enhet. 2/3 är styv lera och 1/3 mossjord. Man kan färdas på längden genom gården i nära sex kilometer. Förutom Renstad består gården av utgårdarna Åsen, Ramstad, Gottorp och Kälkestad.

Arbetsstyrkan är 8 man. En modern maskinpark på 7 traktorer svarar för att dra redskapen av aktningsvärd bredd. Harven är 10 m bred och såmaskinen innehåller 50 billar och sår 6 m i bredd. De två skördetröskorna har 16 fots bredd.

De viktigaste grödorna är höstvetete, oljeväxter, ärter och på mossjorden potatis. Jordmånen är god och vid bra väderlek bärgas goda skördar, höstvetete upp till 65 deciton.

År 1991 fanns 2 man, 1 förvaltare och 1 lantarbetare, samt 0 djur.

Fram till 1950 hade man 10 traktorer och 6 bogserade skördetröskor. 12 man behövdes för skörden.

På 1960-talet behövdes endast 2 tröskor.

År 1989 finns 1 jättelik skördetröska.

År 1998 är Renstads areal 368,7 hektar åker och 32 hektar skog. Gården drivs som ett rationellt storjordbruk med ett fåtal anställda och kraftfulla maskiner.

(Strövtåg i Lysingsbygden sid 126 - 139)

Gårdens läge gör att den har en osedvanligt nära kontakt med djurlivet vid Tåkern.

Rådjur kan ses beta på fälten i ganska stora flockar.

Sädgässen och duvorna ställer till stora problem. De förstnämnda har med åren ökat mångdubbelt. Flockar på 4000 - 5000 djur kan ses beta på åkrarna. De kommer tidigt och äter då frusen potatis för att sedan övergå till vetegroddar, så snart de kommit ur jorden. När marken är fuktig trampar de till. Bete blir hela tiden avbetat. Skörden blir eftersatt genom fågelskarornas åverkan. Därför placerar man ut fågelskrämmor av olika slag. En viss licensjakt är tillåten, men där är bestämmelserna sådana att jakt får icke förekomma så fåglarna störs under den tid på dagen då de betar. . Det är ju den orsaken markägarna är besvärade av.

Det största problemet är dock duvorna enligt markägaren. De är svåra att skrämna och de stannar hela sommaren. De plockar upp de nysådda ärtorna, vilket får till följd att skörden uteblir på angripna områden.

Strandägarna kring Tåkern driver en egen viltstation med heltidsanställd personal.

(Bibl Accnr 631)

Glänås

1743 **Glänås bekom säterisfrihet.** Lagman Andreas Stiernklov, friherrinnan von der Palen och 1760 tillhörigt ryttmästare Johan Jakob Boij har bl a varit ägare.

Det var ett hemman Nr 56 vid Wadstena Compagnie med 18 - 20 tunnors utsäde, liten äng, knappt mulbete och fiske i Tåkern.

Valla

1647 Elin Örnflycht, död 1660, åtnjöt enligt landshövdingens resolution år 1647 **sättesfrihet på Valla** och fick år 1648 tillerkända för makens 40-åriga tjänstetid livstidsfrihet på räntan av dennes ägande två skattehemman Ingvaldorp. Elin Uddensdotter Örnflycht var änka efter den år 1646 avlidne assessorn i Göta hovrätt Per Eriksson.

Ingvaldstorpsgårdarna fingo före år 1654 säterprivilegier, vilka behölls av sonen, löjtnanten, sedermera ryttmästaren vid Östgöta Kavalleri Erik Persson. Denne blev för sina förtjänster under 30-åriga krigets sista skede adlad till namnet Petter Rauchman men stupade i slaget vid Lund den 4 december 1676. Petter Rauchman har vapensköld i Röks kyrka.

Säterifriheten för Ingvaldstorpsgårdarna upphävdes år 1680 av

jordrannsaktionskommissionen. **Däremot bibehölls säterprivilegierna för Valla.** De tre gårdarna, som gränsade till varandra, lågo i sambruk till dess Rauchmans änka Margareta Lindh år 1689 sålde Valla sättegård till hauptmannen Knut Törnhielm, död år 1699. Dennes

dotter Margareta Törnhielm ärvde egendomen och dog där år 1737. År 1821 kom gården i nuvarande släkts ägo genom köp av Anders Persson, död 1834. Sonen Petter Andersson, död 1846, erhöll Valla säteri (1 mantal frälse) till hälften genom arv år 1834 till hälften genom köp under äktenskapet. Han erhöll dessutom 1 mantal kronoskatte Kronogården genom arv och 1 mantal kronoskatte Södergården genom köp. Petter Andersson var även ägare av 5/8 mantal kronoskatte Valla Rusthåll, Sockendal i Väderstad och 1/6 mantal Ingvaldstorps Hertiggård, som hans hustru Maria Petersdotter fått genom arv. Sonen August Petersson, död 1881, erhöll Valla säter (1 mantal frälsesäteri, 3/4 mantal skatte och 1/4 mantal krono) dels genom arv, dels genom inlösen från övriga syskon.

Brodern Frans Charlemi Petersson, död 1914, övertog gården av brodern August under slutet av 1850-talet. Dennes dotter Gunhild Fanny Torborg gifte sig år 1900 med Lars Erik Widegren, och deras son Wulf Erik Widegren ärvde gården.

Gården är en gammal släktgård med anor tillbaka till början av 1600-talet.